

Justitiële verkenningen

23e jrg., nr. 3 , april 1997

Film- en videogeweld

Voorwoord

De normen inzake toelaatbaarheid van filmgeweld zijn in de loop der tijd danig opgerekt. Onschuldige films als Public Enemy kregen in de jaren dertig zware kritiek vanwege de 'sensationele' moorden die er in plaatsvonden. Deze moorden waren overigens keurig aan het oog van de kijker onttrokken.

Hedentendage reageert het publiek minder geschokt op dergelijke misdaadfilms. Maar filmproducenten doen verwoede pogingen het geweld op te voeren.

De pedagoog Van der Voort wijst er in zijn Leidse oratie Gezichten des doods op dat de hoeveelheid geweld in bekende actiefilms per aflevering toeneemt. 'In Robocop I zijn 32 slachtoffers te zien, in Robocop 2 81; in Die Hard neemt het aantal slachtoffers van deel 1 naar deel 2 toe van 18 tot 264.' Hij constateert verder dat geweldsacties steeds plastischer en bloederiger in beeld worden gebracht. En in de meeste films is het oogmerk allerminst om medelijden met het slachtoffer te wekken. In veel modieuze 'postmoderne' films zoals Tarantino's veelbesproken Pulpfiction heeft het tonen van moordpartijen en gruwelscenes een geestige en hilarische functie gekregen.

Velen menen dat het aanbod van geweldsfilms deel uitmaakt van een bredere ontwikkeling van verharding, cynisme en ruwere omgangsvormen. Anderen zien de behoefte aan geweldsfilms als een compensatie voor het leven in cleane en saaie slaapsteden die van elke opwinding zijn verstoken.

Geweld en porno vullen dat vacuüm op.

De vraag is natuurlijk in hoeverre het vertoonde geweld op films, videobanden en computerspelletjes van invloed is op het daadwerkelijke gedrag van (jeugdige) kijkers. Hoewel moeilijk meetbaar, lijkt er onder onderzoekers consensus te zijn dat kijken naar geweld sporen in het gedrag kan nalaten (imitatie van geweld; angstgevoelens). In twee studies die in dit nummer zijn opgenomen - zie de bijdragen van Wiegman, Van Schie en Modde en van Groebel - concluderen de onderzoekers dat er een verband bestaat tussen kijken naar geweld en daadwerkelijk gebruik van geweld.

Hoe dan ook, in de media wordt op bezorgde en vaak alarmerende toon over het aanbod van filmgeweld gesproken. Van de politiek worden strengere maatregelen verwacht. Afgaande op de ambtelijke notitie Niet voor alle leeftijden (Justitie/VWS) wil het kabinet jongeren beter beschermen tegen de schadelijke invloeden van fictief geweld, van wat staatssecretaris Terpsta 'baggerfilms' noemt. Op tv zullen geweldsfilms worden verbannen tot na tien uur 's avonds. Hoewel de videobranches zelf verantwoordelijk blijven voor het toezicht, zullen verkopers en uitleners van agressief materiaal aan jongeren onder de zestien strenger strafrechtelijk worden aangepakt. Het aanbrenge van anti-geweldchips op televisie staat reeds langer op het programma.

In de openingsbijdrage geeft de cultuurfilosoof R. Boomkens aan dat in een moderne geciviliseerde samenleving de fascinatie voor het verbeelde, filmische geweld is gegroeid. In veel recente films is een esthetisering van het geweld bespeurbaar en in sommige genres lijkt een morele verdediging van geweld plaats te vinden. Door onze structurele onzekerheid en angsten, vervolgt de auteur, is het publiek - en in het bijzonder politici en bestuurders - ertoe geneigd paniekerig te reageren op deze brute mediaproducten. De morele paniek wordt versterkt door onze obsessie voor veiligheid en de wens alle vormen van geweld taboe te verklaren. Volgens Boomkens zou het beter zijn de problematische 'vanzelfprekendheid' van geweld onder ogen te zien. De geweldsfilm doet ons beseffen dat het geweld alomtegenwoordig is en in ieder mens een sluimerend, onderhuids bestaan leidt.

Prof. O. Wiegman, E.G.M. van Schie en J.M. Modde doen verslag van hun recente onderzoeken naar agressieve computerspelletjes. In het eerste onderzoek stellen zij vast dat vooral jongens een grote voorkeur hebben voor deze spelletjes. Ze constateren verder een positief verband tussen deze voorkeur en agressief gedrag en een negatief verband tussen deze voorkeur en intelligentie. Om te kunnen vaststellen of er een causaal verband bestaat tussen het spelen van agressieve spelletjes en daadwerkelijke agressie hebben de onderzoekers een experiment uitgevoerd waarin spelers van agressieve spelletjes andere spelers een (gesimuleerde) straf kunnen geven. De analyse toont aan dat agressie wordt bepaald door het type spelletje dat gespeeld wordt, niet door frustratie en competitie. Tenslotte gaan de auteurs na waarom het publiek zich zo moeizaam laat overtuigen van

het positieve verband tussen agressieve mediaproducten en agressief gedrag, dat veelvuldig is vastgesteld.

Prof. J. Groebel toont op basis van zijn onderzoek naar videogebruik van jongeren aan dat er een verband bestaat tussen kijken naar videogeweld en het leuk vinden van daadwerkelijk geweld (preciezer gezegd: het zich kunnen voorstellen zelf geweld te gebruiken). Dat hoeft volgens hem echter niet te duiden op een causale samenhang. Enige specifieke conclusies zijn ook vermeldenswaard: de klassieke veronderstelling dat de geweldsfilm niet of nauwelijks door meisjes wordt bekeken, blijkt niet geheel te kloppen omdat meisjes evenveel naar horrorfilms kijken als jongens. De kijkers van *Faces of Death* geven overwegend aan geweld 'leuk' te vinden, hetgeen betekent dat de these dat van deze 'documentaire' een af-schrikkende werking zou uitgaan, misplaatst is. De eindconclusie van Groebel is duidelijk: omdat ouders de videoconsumptie van hun kinderen nauwelijks sturen, moet het beleid zich sterker op de controle van het aanbod richten. Vervolgens komen twee studies aan bod die betrekking hebben op het keuren van films. P. Nikken betoogt dat naast de vermeende schadelijkheid andere criteria voor de beoordeling van mediaproducten kunnen worden gekozen, zoals de geschiktheid voor jeugdige kijkers. De auteur is nagegaan welke criteria door drie afzonderlijke groepen, te weten moeders, kinderen en programmamakers worden gebruikt. Naast de maatstaf van onschadelijkheid, kwamen in deze drie groepen zes andere maatstaven naar voren waaronder begrijpelijkheid, schoonheid en 'aanzetten tot nadenken'. Over het gewicht dat aan de maatstaven werd verbonden verschillen de drie groepen van mening: terwijl moeders en kinderen op de eerste plaats belang hechten aan de begrijpelijkheid van een programma, hechten programmamakers de meeste waarde aan 'geloofwaardigheid' en 'aandacht vasthouden'. Bovendien hechten zij minder belang aan onschadelijkheid dan kinderen en moeders. Volgens de auteur zouden programmamakers dienen te beseffen dat hun visie afwijkt van die van het publiek en zou hun eigen verantwoordelijkheid gestimuleerd moeten worden.

C.N. Crans bespeurt in zijn bijdrage een kentering in het denken over mediageweld: het publiek is van mening dat filmgeweld sterker moet worden teruggedrongen. Volgens Crans staan in het filmbeleid van de overheid de belangen van het kind voorop. Omdat het aanbod van mediaproducten niet wordt gestoord door grenzen is een Europees beleid volgens de auteur dringend gewenst. De unificatie van classificatienormen verloopt echter niet snel. De verschillen zijn daarvoor te groot. Sommige landen hebben geen jeugdbeschermingsvoorschriften (Spanje, Griekenland), andere landen hebben juist strenge voorschriften (Engeland, Duitsland).

Tenslotte gaan twee auteurs in op het beleid dat jeugdigen tracht te beschermen tegen schadelijke invloeden van fictieve geweldproducten. W. Buwalda geeft een overzicht van de audiovisuele branche in Nederland met de daarbij behorende sectoren, producten, distributie, ontsluiting en kijktijd op jaarbasis, en besteedt ook aandacht aan de wet- en regelgeving. De auteur constateert dat de leeftijdclassificatie en productvoorlichting van vooral tv-programma's veel te wensen overlaat, terwijl deze sector veruit het grootste kijaandeel heeft. Mede daarom pleit hij voor herziening van de leeftijdsgrenzen en voor de oprichting van een onafhankelijk wetenschappelijke keuringsinstituut dat onder meer de classificatienormen bepaalt.

N. Baas gaat in haar bijdrage in op de blokkeringstechnieken die programma's op televisie, videorecorder en computer van het scherm kunnen halen. In de Verenigde Staten is de plaatsing van V-chips in nieuwe televisietoestellen verplicht gesteld. In Europa vindt een discussie plaats of het Amerikaanse voorbeeld nagevolgd dient te worden. Voorlopig is men sceptisch over de praktische mogelijkheden van blokkeringstechnieken onder andere omdat het lang zal duren vooraleer oude toestellen door nieuwe worden vervangen. Tenslotte somt Baas enige redenen op waarom ouders niet zo gauw gebruik zullen maken van een blokkeringsvoorziening. Zo vraagt zij zich af of ouders die toch al weinig aandacht aan hun kinderen geven er geld en moeite voor over hebben een dergelijke voorziening aan te schaffen.

De interviews die tussen de afzonderlijke artikelen zijn geplaatst zijn vervaardigd door dr. M.W. Bol en drs. L. Boendermaker, beiden als onderzoekster werkzaam bij het WODC. Ze hebben onder andere gesproken met meisjes, jongens, ouders, verkopers en onderwijzers. De lezer krijgt een treffend beeld wat er in de diverse groepen leeft en kan zich moeilijk aan de indruk onttrekken dat geweld een grote aantrekkingskracht op jongeren heeft.